

Problematika sodnega določanja in zakonske regulacije zaposlitvenega statusa Uberjevih voznikov: pravni, filozofski in sociološki vidiki*

Aljoša Polajžar**

UDK: 349.2:331.1(73)

349.2:331.1(410)

Povzetek: V prispevku smo analizirali določene vidike pravne, filozofske in sociološke problematike sodnega določanja oziroma zakonske regulacije (nejasnega) zaposlitvenega statusa Uberjevih voznikov – v luči sodnega in zakonodajnega primera iz Združenega kraljestva ter ZDA. Pri tem ugotavljamo, da oba pristopa določanja zaposlitvenega statusa (zakonska regulacija ali prepustitev odločanja sodiščem) prinašata številne izzive, ki jih je treba pri pristopu k regulaciji platformne ekonomije upoštevati.

Ključne besede: Zaposlitveni status, Uber, platformno delo, subordinacija, pravna načela, kazuistično normiranje, sodniško odločanje

The Issue of Judicial Determination and Legal Regulation of the Employment Status of Uber Drivers: Legal, Philosophical, and Sociological Aspects

Abstract: In this paper, we analyse certain aspects of the legal, philosophical and sociological issues of judicial determination or legislative regulation of the (unclear) employment status of Uber drivers – in the light of judicial and legislative examples from the UK and the USA. In doing so, we note that both approaches (statutory regulation or judicial determination of employment status) carry certain problems

* Članek temelji na pripravljenem prispevku v okviru predmeta Pravo, etika in nomotehnika na doktorskem študiju.

The article is based on the paper prepared in the context of the subject Law, Ethics and Nomotechnic at the Doctoral Studies.

** Aljoša Polajžar, magister prava, mladi raziskovalec, asistent in doktorski kandidat na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru, aljosa.polajzar@um.si

Aljoša Polajžar, Master of Law, young researcher, Assistant and PhD Student at the Faculty of Law, University of Maribor

that must be taken into account when approaching the regulation of the platform economy.

Key words: *Employment status, Uber, platform work, subordination, legal principles, casuistic regulation, judicial decision-making*

1. UVOD

Osebno delo se lahko opravlja v različnih pogodbenih oblikah. Za zagotovitev dostojnega dela z zagotovljenim delovnopравnim varstvom in socialno varnostjo je v praksi najpomembnejše vprašanje, ali gre v konkretnem primeru za opravljanje dela v delovnem razmerju (kot delavec) ali v civilnopravnem razmerju (kot samostojni pogodbenik ipd.). Razločevanje med delovnim razmerjem in drugimi pravnimi razmerji, katerih predmet je opravljanje osebnega dela, je v praksi pogosto težavno.

To delovnopravno dilemo aktualizirajo tudi novi poslovni modeli »sodelovalnega gospodarstva«, »delitvene ekonomije«, »ekonomije na poziv«, »gig-ekonomije« oziroma »platformne ekonomije«.¹ Prav obstoj osebne odvisnosti (subordinacije) kot temeljnega elementa delovnega razmerja v okviru platformne ekonomije odpira največ vprašanj, saj novi poslovni modeli uporabnikom praviloma omogočajo, da se sami odločajo, če in kdaj oz. kje bodo delali. Meje osebne odvisnosti (in s tem delovnega prava) postajajo vedno bolj zabrisane. Znan je primer podjetja Uber, ki preko mobilne aplikacije ponuja prevozne storitve oziroma povezuje voznike, ki (samostojno) ponujajo prevozne storitve, s potniki. Pravni problem Uberjevega poslovnega modela je predvsem nejasnost opredelitve pravnega razmerja med Uberjem in voznikom – ali gre za delovno razmerje (voznik je Uberjev delavec) ali pa za civilnopravno razmerje (voznik je samostojni pogodbenik). Uber je s svojimi vozniki glede tega vprašanja v številnih sodnih sporih. Trenutno so rešitve tega vprašanja od države do države različne, v nekaterih državah pa Uber sploh ne ponuja svojih storitev.² Strinjati se gre s Tičarjem, ki navaja, da bo tudi pri teh novih oblikah/vzorcih dela treba slediti temeljni ideji delovnega prava, in sicer

¹ Terminologija na tem področju ni poenotena, posamezni izrazi pa se pogosto uporabljajo kot sopomenke. Za več o terminologiji Hojnik, 2018 (povzeto po: Polajžar, 2021, str. 14).

² Tičar, 2020, str. 235-236.

zagotoviti delovnopravno varstvo tistim, ki ga potrebujejo. Ta ideja je preprosta, a težko uresničljiva v praksi.³

Povedano nas privede do razmišljanja, kako rešiti omenjeni pravni problem. Po našem mnenju sta možnosti predvsem dve. Prvič, sodišča bodo skozi sodno prakso postavila jasne kriterije za razmejitev zaposlitvenega statusa, in drugič, zakonodajalec bo prilagodil regulacijo, s katero bo delovnopravno varstvo zagotovil »delavcem« v platformni ekonomiji. Vendar tako pri sodniškem ustvarjanju prava, kot pri sprejemanju zakonodaje, ki ureja pravni položaj multinacionalk, se pojavijo sociološke oziroma filozofske dileme, ki opozarjajo na pomanjkljivosti enega ali drugega pristopa. Iz navedenega sledi temeljna teza našega prispevka, da sodno določanje in zakonska regulacija (nejasnega) zaposlitvenega statusa (delavec ali samostojni pogodbenik) Uberjevih voznikov odpirata številna nomotehnična (sociološka) vprašanja, ki jih je (z vidika države kot regulatorja) treba upoštevati pri zakonskem urejanju opravljanja dela v platformni ekonomiji.

Za namen analize tega problema bomo uvodoma predstavili osnovno teorijo o pomenu razmejitve med delovnim in civilnim pravom oziroma med delovnim razmerjem in civilnopravnimi oblikami opravljanja dela. V nadaljevanju bo članek temeljil na »case-study« Uberjevega poslovnega modela na dveh aktualnih sodnih ter zakonodajnih primerih iz Združenega kraljestva ter ZDA – v luči potrebe po zamejitvi obsega raziskovanja na obvladljiv obseg. V ta namen bo, prvič, predstavljena sodba Vrhovnega sodišča Združenega kraljestva, ki je odločilo, da so Uberjevi vozniki delavci (workers) v okviru zakonodaje Združenega kraljestva o pravicah iz zaposlitve. Problematika bo osvetljena z zornega kota pravne filozofije sodnikovega ustvarjanja prava oziroma odločanja v težkih primerih, ter konceptom prava kot naravnosti na pravičnost in temeljne človekove pravice. Drugič, ker regulacija poslovnega modela podjetja Uber po svetu odpisa številne nomotehne (sociološke) izzive, bo predstavljen primer zakonske regulacije Uberja v Kaliforniji (ZDA) – od sodne prakse in sprejetega zakona v korist delavcev, do uspešnega referendumu o posebni (ugodni) regulativi za Uber. Problematiko bomo obravnavali z vidika sociologije prava in zahteve po jasnosti predpisov ipd.. Nazadnje bomo podali sklepne ugotovitve.⁴

³ Tičar, 2020, str. 238.

⁴ Prav tako velja izpostaviti, da bomo ob slovenskih avtorjih predstavili zgolj izbrani omejen krog mednarodnih teoretikov s področja filozofije prava. Prispevek bo tako temeljil na delih štirih izbranih klasikov iz različnih pravno-filozofskih usmeritev, katerih izhodišča smo relevantno povezali s problematiko našega prispevka, in sicer: Lon L. Fullerja, H. L. A. Harta, Ronalda

2. RAZMEJITEV MED DELOVNIM IN CIVILNIM PRAVOM (VPRAŠANJE OSEBNEGA DOMETA DELOVNOPRAVNEGA VARSTVA)

Načelo pogodbene svobode (avtonomije) je eno izmed temeljnih načel civilnega prava in temelj sodobnih pravnih sistemov. Posameznikova osebnost oziroma svobodna volja ravnanja je osrednja točka sistema pogodbenega prava. Pogodbeni svoboda sicer ni neomejena. To velja predvsem v primerih, ko je eden izmed pogodbenikov zaradi svojega znanja ali položaja drugi pogodbeni stranki podrejen.⁵ Slednje je temeljni aksiom delovnega prava.

Vodovnik in Tičar navajata, da je z industrializacijo postopoma prišlo do izločitve delovnega prava iz sfere civilnega prava. Država je v določena pogodbeni razmerja, katerih predmet je delo, intervenirala ter omejila pogodbeno svobodo strank. Delavec je kot ekonomsko in socialno šibkejša stranka s tem dobil posebno zakonsko varstvo.⁶

Zakonska definicija (opredelitev) delovnega razmerja je pomembna, saj preko nje razločujemo med delavci (delovnim razmerjem) in drugimi osebami oziroma pravnimi razmerji, katerih predmet je človeško delo.⁷ Od tega bo odvisno, ali se v predmetnem primeru uporabi delovnopravna zakonodaja, ki je namenjena varstvu delavcev.⁸

Primeroma navedimo, da je v slovenskem pravu delovno razmerje opredeljeno v 4. členu Zakona o delovnih razmerjih (ZDR-1)⁹, in sicer kot razmerje med delavcem in delodajalcem, v katerem se delavec prostovoljno vključi v organiziran delovni proces delodajalca in v njem za plačilo, osebno in nepretrgano opravlja delo po navodilih in pod nadzorom delodajalca. Bistvena ločnica delovnega razmerja od samostojnega dela, samozaposlenih in civilnopravnih razmerij, katerih predmet je osebno delo, je torej subordinacija oziroma osebna odvisnost

Dworkina in Gustava Radbrucha. Navedene »klasike« smo posebej izpostavili tudi v okviru študija pri predmetu Pravo, etika in nomotehnika, članek pa temelji na prispevku, ki je bil pripravljen v okviru tega predmeta. Zavedamo se, da bi v okviru naše obravnave lahko bila relevantna tudi stališča drugih mednarodno uveljavljenih klasikov pravne filozofije in sociologije, vendar jih v luči omejenosti obsega in okvirjev tega prispevka ne bomo obravnavali.

⁵ Varanelli, 2014, str. 21-24.

⁶ Vodovnik, Tičar, 2016, str. 41-42.

⁷ Vodovnik, Tičar, 2016, str. 109.

⁸ Kresal, Senčur Peček v: Belopavlovič et. al. (ur.), 2019, str. 34.

⁹ Zakon o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F, 52/16, 15/17 – odl. US, 22/19 – ZPosS, 81/19, 203/20 – ZIUPOPĐVE, 119/21 – ZČmiS-A, 202/21 – odl. US, 15/22 in 54/22 – ZUPŠ-1.

delavca. Pri tem pa je pri ugotavljanju osebne odvisnosti (subordinacije) treba upoštevati, da se zaradi tehnološkega razvoja organiziranje delovnega procesa in način opravljanja dela spreminjata.¹⁰

Nadalje je treba poudariti načelo prednosti dejstev pred formalnim poimenovanjem pogodbe. Res je, da ZDR-1 kot delavca opredeljuje fizično osebo, ki je v delovnem razmerju na podlagi sklenjene pogodbe o zaposlitvi (5. člen). Vendar, če razmerje med pogodbenikoma in opravljanje dela ustrežata definiciji delovnega razmerja, se to delo ne sme opravljati na podlagi pogodb civilnega prava. Tem osebam se prizna status delavca in s tem vse pravice iz delovnega razmerja (glej 13. in 18. člen ZDR-1).¹¹

Osebnostno delo se lahko opravlja v številnih pogodbenih oblikah, ki imajo različen vpliv na pravice (npr. obseg delovnopравnega varstva) in obveznosti (npr. davčne, socialnopravne in druge medsebojne obveznosti) pogodbenih strank. Že v okviru delovnega prava ločimo med tipično obliko delovnega razmerja, ki temelji na pogodbi o zaposlitvi za nedoločen čas ter atipičnimi pogodbenimi oblikami (zaposlitev za določen čas, krajši delovni čas, agencijsko delo itd.).¹² Izven sfere delovnega prava (v okviru gospodarskega in civilnega prava) pa je osebno delo v Sloveniji mogoče opravljati v različnih oblikah samozaposlitve (npr. kot samostojni podjetnik), na podlagi avtorskih in podjemnih pogodb, kot osebno dopolnilno delo ter kot začasno in občasno delo študentov, dijakov in (posebej urejeno) upokojencev.¹³

Kljub temu je določenim izmed navedenih oblik dela (ki ne temeljijo na sklenjeni pogodbi o zaposlitvi) priznано omejeno delovnopравno varstvo.¹⁴ Denimo, pod določenimi pogoji se samozaposlena oseba, ki na podlagi pogodbe civilnega prava, osebno, za plačilo, samostojno in dlje časa opravlja delo v okoliščinah ekonomske odvisnosti, ter sama ne zaposluje delavcev, šteje za ekonomsko odvisno osebo. Ekonomska odvisnost pomeni, da oseba najmanj 80 odstotkov svojih letnih dohodkov pridobi od istega naročnika. Za ekonomsko odvisno osebo se uporabijo določbe ZDR-1 o prepovedi diskriminacije, zagotavljanju minimalnih odpovednih rokov, prepovedi odpovedi pogodbe v primeru neutemeljenih

¹⁰ Kresal, Senčur Peček v: Belopavlovič et. al. (ur.), 2019, str. 35.

¹¹ Kresal, Senčur Peček v: Belopavlovič et. al. (ur.), 2019, str. 35.

¹² Glej Rajgelj v: Stanojevič, Furlan (ur.), 2018, str. 285-304.

¹³ Glej Rajgelj v: Stanojevič, Furlan (ur.), 2018, str. 304-327.

¹⁴ Na primer začasno in občasno delo študentov/upokojencev je omejeno delovnopравno varovano.

odpovednih razlogov, zagotavljanju plačila za pogodbeno dogovorjeno delo kot je primerljivo za vrsto, obseg in kakovost prevzetega dela, upošteva kolektivno pogodbo in splošne akte, ki zavezujejo naročnika ter obveznosti plačila davkov in prispevkov, ter uveljavljanju odškodninske odgovornosti (glej 213. in 214. člen ZDR-1).¹⁵

3. PROBLEMATIKA SODNEGA DOLOČANJA ZAPOSLOITVENEGA STATUSA UBERJEVIH VOZNIKOV

Zaposlitveni status aktivnih oseb v platformni ekonomiji (npr. v poslovnem modelu Uber) praviloma ni urejen s specialnimi zakonskimi pravili.¹⁶ Zato je praviloma odgovornost na sodiščih, da v vsakem primeru posebej v tožbah na ugotovitev delovnega razmerja (in izplačilo prejemkov iz naslova delovnega razmerja – regres za letni dopust ipd.) presodijo, ali je posamezna oseba (npr. Uberjev voznik) delavec v skladu z nacionalno zakonodajo. Zaposlitveni status Uberjevih voznikov je bil predmet presoje sodišč v številnih državah. Kot primer v okviru našega prispevka bomo obravnavali določanje zaposlitvenega statusa Uberjevih voznikov v Združenem kraljestvu.

3.1. Sodba Vrhovnega sodišča Združenega kraljestva v zadevi *Uber BV in drugi proti Aslam in drugi* (2021)¹⁷

Leta 2016 je skupina Uberjevih voznikov na delovno sodišče vložila tožbo proti Uberju. V njej je zahtevala priznanje statusa delavca (*worker*) in posledično izplačilo minimalnih pravic, ki po zakonodaji pripadajo delavcem (minimalne

¹⁵ Ekonomsko odvisna oseba je za upravičenost do omejenega delovno pravnega varstva po zaključku vsakega koledarskega ali poslovnega leta dolžna obvestiti naročnika, od katerega je ekonomsko odvisna, o pogojih, pod katerimi deluje, tako da naročniku posreduje vsa dokazila in informacije, potrebne za presojo vprašanja obstoja ekonomske odvisnosti (214. člen ZDR-1).

¹⁶ Izjemo predstavlja delovnopravna zakonodaja Kalifornije (ZDA), ki bo predstavljena v nadaljevanju tega prispevka.

¹⁷ Sodba vrhovnega sodišča Združenega kraljestva št. [2021] UKSC 5, z dne 19. februarja 2021 (pritožba na sodbo št. [2018] EWCA Civ 2748). Povezava do sodbe: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2019-0029-judgment.pdf>. Predstavitev sodbe temelji na prispevku avtorja objavljenega v reviji Pravna praksa: Polajžar, 2021, str. 14-16.

plače, regresa za letni dopust itd.).¹⁸ Pritožniki so opravljali delo kot vozniki, ki so izvajali prevozne storitve preko aplikacije Uber. Sodišča na vseh stopnjah so argumentom pritožnikov pritrdila,¹⁹ saj so odločila, da so opravljali delo kot delavci (*workers*) za družbo Uber v okviru točke b, tretjega odstavka 230. člena Zakona o pravicah iz zaposlitve.²⁰ Uber se je nato pritožil na Vrhovno sodišče Združenega kraljestva, kjer je izpodbijal odločitev nižjih sodišč.

Vrhovno sodišče je odločalo, ali so nižja sodišča na podlagi presoje dejstev konkretnega primera upravičeno ugotovila, da so osebe, ki so v predmetnem primeru opravljale prevozne storitve preko Uberjeve aplikacije, Uberjevi delavci (*workers*) in ne samostojni pogodbeniki, ki opravljajo prevozne storitve na podlagi pogodb, sklenjenih s potniki (Uber pa ima le status posrednika).²¹ Prav tako je (za nas posebej pomembno) presojalo, ali so izpolnjeni pogoji za obstoj osebne odvisnosti (subordinacije) – kot temeljnega elementa delovnega razmerja – Uberjevih voznikov napram Uberju.

V prvem delu je Uber zagovarjal tezo, da izhodišče za pravno presojo primera predstavljajo splošni pogodbeni pogoji, ki jih Uber sklepa z vozniki in potniki. V slednjih je izrecno zapisano, da pogodbeno razmerje nastane med voznikom in potnikom, Uber pa deluje samo kot posrednik.²² Pogodbena določila so se na ta način tudi dejansko izvajala v praksi, zato ni nobenega razloga, da sodišče ne bi upoštevalo vsebine teh določil.²³

Sodišče je navedbe Uberja zavrnilo. Po mnenju sodišča bi bilo v nasprotju z namenom zakonodaje (varstva delavca kot šibkejše stranke), da bi zapisana pogodbena določila vzeli kot izhodišče za presojo, ali je pogodbena stranka delavec. Dejstvo je, da je delodajalec pogosto v položaju, da sam določa pogodbene pogoje, pod katerimi bo oseba opravljala delo. Zato s pogodbenimi

¹⁸ Sodba UKSC, para. 34.

¹⁹ Ibidem, para. 40.

²⁰ *Employment Rights Act* 1996. V smislu te določbe je delavec (*worker*) oseba, ki dela na podlagi pogodbe (*worker's contract*), s katero se zaveže, da bo opravljal delo ali storitev za drugo stranko; da bo delo oziroma storitve opravljal osebno; in da druga pogodbena stranka ni klient oziroma stranka pogodbenika v okviru njegove podjetja/poklica. V predmetnem primeru ni bilo sporno, da Uberjevi vozniki opravljajo delo osebno in da Uber ni klient teh voznikov. Uber je izpodbijal trditve, da delavci opravljajo delo/storitev za Uber. Trdil je, da nastopa samo kot posrednik med stranko in voznikom, zato voznik opravlja storitev le za stranko (osebo, ki je naročila prevoz) (Sodba UKSC, para. 41-42).

²¹ Ibidem, para. 1, 57.

²² Ibidem, para. 43.

²³ Ibidem, para. 66.

določili ne moremo vnaprej določiti, ali se osebo (ne) šteje za delavca.²⁴ Tudi v primeru Uberja so bili pogodbeni pogoji pripravljeni z njegove strani, vzniki pa niso imeli praktičnih možnosti, da se dogovorijo za drugačne pogodbene pogoje. Drugačno stališče bi omogočilo Uberju, da sam določi, ali se bo za osebe, ki izvajajo njegove storitve, uporabila zakonodaja, namenjena varstvu delavcev.²⁵ Pri tem se je Vrhovno sodišče sklicevalo tudi na enega izmed trenutno vodilnih svetovnih teoretikov delovnega prava Guy Davidova, ki je v svojem delu *A Purposive Approach to Labour Law* (2016) (namenski pristop k delovnemu pravu) zagovarjal tezo, da se tudi novi vzorci dela ne smejo prepustiti samo pogodbenemu urejanju, ampak morajo biti tudi predmet zakonskega urejanja. V konkretnem primeru sodišče navede, da ta ideja zajema uporabo zakonodaje o urejanju delovnega časa, višine minimalne plače in ostale pravice iz zaposlitve za Uberjeve vzniki.²⁶

3.1.1. Analiza subordinacije (podrejenosti) vznika napram Uberju

V drugem in najpomembnejšem delu odločbe sodišče presodi, ali vzniki, ki opravljajo prevoze v okviru Uberjevega poslovnega modela, glede na dejanske okoliščine primera izpolnjujejo pogoje za njihovo zakonsko opredelitev kot delavca (*worker*). Glede pojma delavca sodišče navede, da zakonsko varstvo osebe, ki opravlja delo, upravičuje njena odvisnost in subordinacija (podrejenost) napram drugi pogodbeni stranki. Temelj subordinacije predstavlja stopnja oziroma moč nadzora s strani delodajalca nad delom oziroma izvajanjem storitev. Večja kot je stopnja tega nadzora, bolj utemeljena je argumentacija za opredelitev te osebe kot delavca.²⁷

Sodišče najprej poudari, da so imeli v predmetnem primeru vzniki znatno stopnjo avtonomije in neodvisnosti. Predvsem v luči dejstva, da so se lahko svobodno odločili glede tega, kdaj, koliko in kje bodo delali. Prav tako pogodbeno razmerje (kljub daljšemu izvajanju prevozov) ni imelo narave trajajoče obveznosti opravljanja dela za Uber, ki bi vzniki zavezovala tudi v obdobju, ko niso delali. Pogodbeno razmerje je urejalo medsebojne pravice in obveznosti za čas, ko so

²⁴ Ibidem, para. 76.

²⁵ Ibidem, para. 77.

²⁶ Ibidem, para. 75.

²⁷ Ibidem, para. 87.

vozniki bili prijavljeni v Uberjevo aplikacijo.²⁸ Tudi dejstvo, da je posameznik pri odločitvi, ali bo delal ali ne, popolnoma svoboden (in torej, kadar ne dela, do pogodbenika nima nobenih obveznosti), še ne pomeni, da se ne more šteti za delavca v času, ko dela.²⁹

Sodišče nadaljuje, da so za presojo, ali so vozniki delavci, zelo pomembne značilnosti poslovnega modela, in sicer razmerje med stopnjo vpliva na izvajanje prevoznih storitev s strani samih voznikov (delavcev) in s strani Uberja. Pri tem je posebej pomembno, kdo določi ceno storitve, ki se zaračuna potniku. Nadalje je treba ugotoviti, kdo oblikuje vsebino storitve in kdo jo izvaja. S tem je povezana tudi presoja, do kolikšne mere pogodbeno razmerje voznikom omogoča, da tržijo svoje storitve v okviru lastnega samostojnega (neodvisnega) poslovnega pristopa.³⁰

Sodišče navedene kriterije preizkusi v petih točkah. Prvič, in poglobitnega pomena, plačilo voznikom za opravljeno delo je določeno s strani Uberja brez sodelovanja voznika (ki na plačilo lahko vpliva le z odločitvijo kdaj in koliko bo delal). Uber določa ceno storitve za potnika in voznik ne sme določiti višje cene od te, ki jo določi aplikacija. Določi lahko samo nižjo, ki pa v okviru Uberjevega poslovnega modela za voznike nima nobenih koristi. Uber samostojno določi tudi višino svoje »provizije«, ki jo odšteje od vsakokratnega plačila potnika vozniku za opravljeno storitev.³¹

Drugič, pogodbeno določila, na podlagi katerih vozniki izvajajo svoje storitve, so določena s strani Uberja. Za izvajanje storitev so dolžni sprejeti Uberjeve splošne pogodbenne pogoje. Podobno so s strani Uberja določeni tudi pogodbeni pogoji, ki urejajo razmerje med vozniki in potniki.³²

Tretjič, kljub temu da imajo vozniki svobodo odločanja, kdaj in kje bodo delali, se ta svoboda omeji s trenutkom, ko se voznik prijavi v Uberjevo aplikacijo. Ko je vožnja ponujena vozniku (prek aplikacije), Uber izvaja nadzor nad sprejemom te ponudbe. Po eni strani Uber nadzira informacije, ki pridejo do voznika (npr. voznik izve destinacijo, na katero potuje potnik šele takrat, ko ga prevzame).³³ Po drugi strani pa Uber izvaja nadzor tudi nad deležem voznikovih potrjenih in

²⁸ Ibidem, para. 90.

²⁹ Ibidem, para. 91.

³⁰ Ibidem, para. 92.

³¹ Ibidem, para. 94.

³² Ibidem, para. 95.

³³ Ibidem, para. 96.

zavrnenih ponudb za prevoz. Voznik dobi opozorilo na aplikaciji v primeru, če njegov delež zavrnenih oz. sprejetih predlogov za prevoz pade pod določeno raven, ki jo določi Uber. Če se razmerje ne izboljša, Uber voznika izključi iz aplikacije za 10 minut. Uber to prakso opravičuje z dejstvom, da zavrnitve ali odpovedi že sprejetih prevozov povzročajo zamude in s tem nezadovoljstvo med potniki. Sodišče ob tem poudarja, da takšen sistem jasno postavlja voznike v podrejen položaj napram Uberju.

Četrtrič, Uber izvaja precejšnje stopnjo nadzora nad načinom izvajanja storitev. Sicer je res, da vozniki uporabljajo svoje vozilo, kar jim prinaša večji nadzor nad delovnimi sredstvi napram drugim delavcem. Kljub temu pa Uber preverja tipe vozila, ki se lahko uporabijo. Prav tako je tehnologija (aplikacija), ki je bistven del storitve, v celoti pod nadzorom in v lasti Uberja. Tudi pot, po kateri mora voznik peljati potnika, je določena s strani Uberja.³⁴ Naslednja metoda nadzora je uporaba sistema za ocenjevanje voznikov, ki ga opravijo potniki po koncu vsakega prevoza. Če voznik ne ohrani določene »povprečne ocene«, ga Uber opozori in nazadnje prekine pogodbeno razmerje z voznikom. Te »povprečne ocene« voznikov niso namenjene potnikom, da bi si za prevoz izbrali voznika z najvišjo oceno, ampak so s strani Uberja uporabljene kot interni mehanizem za ocenjevanje voznikov in sprejemanje odločitev o odpovedih pogodbenega razmerja z vozniki, ki ne dosegajo standardov, ki jih postavi Uber. Po mnenju sodišča gre v tem primeru za klasično obliko subordinacije (podrejenosti), ki je značilna za delovna razmerja.³⁵

Petič, Uber omejuje komunikacijo med voznikom in potnikom na minimalno potrebno za izvedbo posamičnega prevoza ter s tem preprečuje, da bi se med voznikom in potnikom razvilo razmerje, ki bi presegalo ta konkretni prevoz. Ko potnik rezervira prevoz, nima možnosti izbire med različnimi vozniki, ampak ga aplikacija poveže z najbližjim voznikom. Prav tako je Uber izrecno prepovedal voznikom, da s potnikom izmenjajo kontaktne podatke, ali ga kontaktirajo po končanem prevozu.³⁶

Na podlagi upoštevanja vseh navedenih dejavnikov je po mnenju sodišča jasno, da je storitev prevoza, ki jo opravljajo in ponujajo vozniki prek aplikacije Uber, zelo natančno opredeljena in pod nadzorom Uberja. Prav tako je organizirana na

³⁴ Če se voznik odloči za drugo pot, prevzame tveganje morebitnih pritožb potnikov, *Ibidem*, para. 98.

³⁵ *Ibidem*, para. 99.

³⁶ Z izjemo najdenih/izgubljenih predmetov. *Ibidem*, para. 100.

način, da potrošnikom nudi standardizirano storitev, v kateri so vozniki v bistvu zamenljivi. Z vidika voznikov pa ti dejavniki – predvsem nezmožnost ponujanja raznolike storitve, postavljanja lastne cene za prevoz in Uberjev nadzor nad vsemi vidiki njihove komunikacije s potnikom – pomenijo, da imajo zelo malo ali nič možnosti za izboljšanje svojega ekonomskega položaja skozi lastne poklicne ali podjetniške spretnosti. V praksi lahko vozniki v okviru tega poslovnega modela povečajo svoje prihodke le na način, da delajo daljše delovnike, ob tem da dosegajo Uberjeve standarde uspešnosti.³⁷

Sodišče je tako potrdilo odločitev delovnega sodišča, da Uberjevi vozniki delajo za Uber (so njegovi delavci) za čas, ko opravljajo delo – in to kljub dejstvu, da vozniki Uberja svobodno izbirajo, če in kdaj oziroma kje bodo delali.³⁸

3.2. Predstavitev teoretičnih pogledov pravnih filozofov na sodno odločanje v nejasnih (težkih) primerih in pomen naravnosti prava na vrednote

Določanje zaposlitvenega statusa odpira številne filozofsko-pravne dileme. Prva izmed njih je vloga sodnika pri odločanju o težkih primerih (Hart in Dworkin). Druga pa naravnost prava na pravičnost, človekove pravice in pomen vrednot, npr. varstvo šibkejšega položaja delavcev (Radbruch in Pavčnik). Po predstavitvi relevantne teorije navedenih avtorjev bo sledila aplikacija na obravnavano sodbo oziroma predmetni pravni problem.

3.2.1. Sodno odločanje v t.i. »težkih primerih«

Hart je eden izmed temeljnih predstavnikov sodobne paradigme pravnega pozitivizma (utemeljitelj analitične teorije prava).³⁹

Ena izmed treh Hartovih temeljnih tez pravnega pozitivizma je teza o sodniški diskreciji.⁴⁰ Hart trdi, da imajo pravna pravila ustaljeno pomensko jedro, pri katerem

³⁷ Ibidem, para. 101.

³⁸ Ibidem, para. 93, 119.

³⁹ Pavčnik, 2007, str. 671. Za več o razvoju pozitivnopravne paradigme skozi zgodovino glej: Pavčnik, 2007, str. 658-718.

⁴⁰ Hart, 2018, »Nov izziv pravnemu pozitivizmu«, str. 118.

ni dvoma glede njihove uporabe. Obstaja pa tudi »polsenca nedoločenosti« spornih primerov,⁴¹ v katerih posamezne besede niso niti očitno uporabljive niti očitno izložene. Te zadeve bodo imele nekatere skupne značilnosti s tipičnim primerom, druge značilnosti pa bodo drugačne ali jih ne bo. Nove dejanske situacije nas tako ne čakajo urejene in pravno klasificirane, ampak mora nekdo prevzeti odgovornost za presojo, ali besedilo zajema tudi nove pojave, s katerimi se ukvarjamo.⁴² Sodnik tako v takih primerih hkrati ustvarja novo in uporablja že ustaljeno pravo. V vsakem pravnem sistemu bodo nepredvideni primeri, ki jih pravo ne ureja. Pravo je zato delno nedoločno oziroma nepopolno.⁴³ Kljub temu pa sodnik pri odločanju v t.i. težkih primerih ne sme ravnati samovoljno, ampak mora svojo odločitev utemeljiti ter delovati kot »vestni zakonodajalec« v skladu z lastnimi vrednotami in prepričanju. Ob teh pogojih lahko sledi razlogom za odločitev, ki niso pravno določeni in ki so lahko drugačni od razlogov drugih sodnikov, kadar obravnavajo podoben težek primer.⁴⁴

Tudi Kaufmann povzema Hartovo filozofijo z navedbo, da se je Hart oprl na filozofijo jezika (pomensko odprtost besed). Denimo, Hart primeroma navaja, da sodnik pri presoji, ali je v smislu zakona pepelnik »orožje«, nima objektivnega merila, ampak bo o tem moral sprejeti odločitev (sodniška diskrecija). Na prepričljivost sodnikove odločitve pa vpliva presoja, ali mu je uspelo doseči določen vrednostni ideal. Prav na tem mestu pa v pravu predstavlja pomembno vlogo tudi morala.⁴⁵

Kontrapunkt Hartovi tezi o sodniški diskreciji v težkih primerih predstavlja Ronald Dworkin. Slednji trdi, da sodniki niso poklicani, da ustvarjajo pravo, ampak da ga uporabljajo.⁴⁶ V težkih primerih (pravnih prazninah, nedoločnih oziroma nejasnih pravilih ipd.) sodniško odločanje ni poljubno (diskrecijsko), ampak sodnika vežejo pravna načela.⁴⁷ Tudi pri izbiranju načel sodnik nima prostih rok, ampak »*mora vsaj okvirno izhajati iz pozitivno pravnega gradiva*« (npr. ustave, zakonov, sodne prakse itd.). Ta naloga pa ni preprosta, saj bi za tovrstno analizo potrebovali osebo nadčloveških sposobnosti (učenosti, ostroumnosti ipd.) – t.i. sodnika

⁴¹ Pavčnik, 2007, jih navaja kot »primere s senco dvoma« (str. 673).

⁴² Hart, 2018, »*Pozitivizem ter ločitev prava in morale*«, str. 76.

⁴³ Hart, 2018, »*Nov izziv pravnemu pozitivizmu*«, str. 118.

⁴⁴ Hart, 2018, »*Nov izziv pravnemu pozitivizmu*«, str. 124-125.

⁴⁵ Kaufmann, 2013, str. 273-274.

⁴⁶ Kaufmann, 2013, str. 274-275.

⁴⁷ Dworkin (Taking rights seriously) v: Freeman, 2008, str. 735.

Herkula.⁴⁸ Dworkin to teorijo še nadgradi s splošno teorijo sodniškega odločanja (konstruktivno razlago), po kateri mora sodnik uporabiti tisto edino pravilno razlago prava, ki najbolje »utemeljuje vse konkretne pojavne oblike dejavnosti ali pravil«. Razlaga prava tako ni nikoli povsem vezana ali povsem svobodna, ampak mora sodnik ravnati podobno kot avtor verižnega romana (nadaljuje že ustvarjeno zgodbo in jo hkrati (v mejah te iste zgodbe) soustvarja).⁴⁹ Razlaga je tako vpeta med obstoječe pozitivnopravno gradivo in pravne ideale, h katerim stremimo. Za pravnimi pravili je treba iskati t.i. »implicitna vodila« oziroma pravna načela.⁵⁰

3.2.2. Pomen naravnosti prava na človekove pravice in vrednote

V luči temeljnih človekovih pravic velja omeniti Gustava Radbrucha, ki je prav v slednjih videl vsebino naravnega prava. Po Radbruchu mora biti pravo naravnano na vrednote oziroma smisel prava je, da služi pravičnosti. Ob tem pa je pomembna tudi vrednota pravne varnosti, zato je treba avtoritativno določiti vsebino prava.⁵¹

Pavčnik navaja vrednote kot pomembno sestavino prava. Vrednotenje se, med drugim, ukvarja s vprašanjem, kakšno naj pravo bo. Pri tem gre za *de lege ferenda* vrednotenje, ki predstavlja kritiko pozitivnega prava in se ukvarja s vprašanjem, kako se naj pozitivno pravo spremeni oziroma dopolni, da bo skladno z družbenimi vrednotami (npr. na novo nastalih ali še ne ustrezno pravno zavarovanih vrednot).⁵² Različne vrednote so sicer pogosto v medsebojnem konfliktu – naložba prava pa je, da predvidi poti, po katerih je te konflikte mogoče razreševati.⁵³

3.3. Aplikacija predstavljenih filozofskih izhodišč na obravnavan problem

Prvič, glede Radbruchove in Pavčnikove filozofije so v predmetnem primeru ključne vrednote (varstvo šibkejšega pogodbenika) in človekove pravice. Predvsem t.i.

⁴⁸ Kaufmann, 2013, str. 277-278. Za več o delovanju sodnika Herkula glej: Dworkin (Taking Rights Seriously) v: Freeman, 2008, str. 740-744.

⁴⁹ Za več o Dworkinovi analogiji sodnika s piscem verižnega romana glej: Dworkin (Law as Interpretation) v: Freeman, 2008, str. 747-752.

⁵⁰ Kaufmann, 2013, str. 280-282.

⁵¹ Kaufmann, 2013, str. 137-142.

⁵² Pavčnik, 2007, str. 597.

⁵³ Pavčnik, 2007, str. 630.

človekove pravice druge generacije (ekonomske in socialne pravice v zvezi z delom) – npr. pravice do varstva pri delu, svobode kolektivnega dogovarjanja itd.⁵⁴ Status delavca ali samozaposlene osebe pomembno vpliva na možnost uveljavljanja teh pravic, ki so praviloma vezane na pojem delavca (npr. pravica do stavke, sindikalnega združevanja, varstva dela ipd.). Samostojni pogodbeniki lahko dostopajo le do omejenega obsega teh pravic. V luči širšega varstva in dometa človekovih pravic (ki ščitijo šibkejšega pogodbenika) je primerneje, da se v nejasnih primerih osebe, ki opravljajo delo, opredeli kot delavce.

Drugič, glede Hartove in Dworkinove filozofije gre ugotoviti, da določanje zaposlitvenega statusa Uberjevih voznikov lahko spada med t.i. težke primere, saj presoja, ali gre za delavce ali za samostojne pogodbenike, ni jasna in eksplicitno zakonsko urejena. Poslovni modeli platformne ekonomije, ki temeljijo na mobilnih aplikacijah, predstavljajo novost zadnjega desetletja. Gre za nov (inovativen) način povezovanja ponudnikov storitev (ali delovne sile) s povpraševanjem. Pri tem je pravno relevantno predvsem dejstvo, da Uberjevi vozniki (v nasprotju kot to velja za »klasična delovna razmerja«) načeloma sami odločajo, če in kdaj bodo delali. Ta (pogosto navidezna) avtonomija pa ruši tradicionalni koncept delovnega razmerja.

Če bi sledili Hartu, bi v tovrstnih (nejasnih) primerih pomembno vlogo odigrala sodniška diskrecija. Torej sodniki bi lahko utemeljili svojo odločitev v eno ali v drugo smer ter s tem odigrali ključno vlogo pri ustvarjanju prava – v konkretnem primeru pravil, ki veljajo za Uberjev poslovni model. Po Dworkinu pa sodniška diskrecija ni dopustna, ampak mora sodnik slediti vsemu dosedanjemu gradivu (zakonom, sodni praksi ipd.) in pravnim načelom ter izbrati tisto edino pravilno razlago prava, ki najbolje »utemeljuje vse konkretne pojavne oblike dejavnosti ali pravil« (slediti vrednotnim idealom prava).

Menimo, da v predmetnem primeru pomembno vlogo odigrajo pravna načela, predvsem načelo delovnega prava po varstvu delavca kot šibkejše stranke. Skladno z namensko razlago se osebna odvisnost (subordinacija) razlaga prilagojeno na nove vzorce dela v okviru platformne ekonomije, ko se (praviloma) delavec svobodno odloča, če in kdaj bo delal. Reinterpretacija (prilagoditev) temeljnih konceptov delovnega prava omogoči, da se varstvo zagotovi tudi osebam, ki delajo v poslovnih modelih platformne ekonomije.

⁵⁴ Lampe, 2010, str. 491-492.

Kljub navedenemu pa je vprašljivo, ali je primerno, da se zahtevna vprašanja (zaposlitvenega statusa) v celoti prepuščajo sodiščem. S tem so tudi pravice prizadetih oseb odvisne od tega, ali so se pripravljene spustiti v dolgotrajne sodne postopke. Zato bi bilo ustrezno razmisliti o dodatni zakonski regulaciji dela v platformni ekonomiji. Zakonodajalec naj ob tem ne pozabi na temeljne vrednote in naravnost prava na pravičnost.

4. PROBLEMATIKA ZAKONODAJNEGA UREJANJA ZAPOSPLITVENEGA STATUSA UBERJEVIH VOZNIKOV S POSEBNIMI PRAVILI

Alternativo sodnemu določanju zaposlitvenega statusa delavcev v platformni ekonomiji predstavlja zakonodajno urejanje tega vprašanja. Določene države so se odločile, da ta status uredijo s specialnimi zakonskimi pravili. Ena izmed možnosti je določitev (neizpodbojne ali izpodbojne) pravne domneve o zaposlitvenem statusu teh oseb (delavci ali samozaposleni). V tej luči bomo obravnavali aktualen primer iz ZDA (Kalifornije),⁵⁵ kjer je po sodnem, zakonodajnem in nazadnje referendumskem razvoju tega pravnega vprašanja obveljalo, da osebe, ki opravljajo delo v novih poslovnih modelih platformne ekonomije, niso delavci, ampak posebna kategorija samostojnih pogodbenikov z določenimi dodatnimi pravicami. Nazadnje bomo predstavili relevantno teorijo, ki opozarja na filozofsko-nomotehnično-sociološko problematiko urejanja tega vprašanja s specialnimi zakonskimi pravili.

4.1. Ureditev zaposlitvenega statusa Uberjevih voznikov s posebnimi zakonskimi pravili: primer Kalifornije (ZDA)⁵⁶

Oris geneze določanja zaposlitvenega statusa »delavcev« v platformi ekonomiji (*gig workers*) v ZDA (Kalifornija) je treba začeti z zadevo *Dynamex* z leta 2018,⁵⁷

⁵⁵ Kot zanimivost naj omenimo, da je prav zvezna država Kalifornija (Silicijska dolina) »rojstni kraj« številnih danes svetovno znanih start-up podjetij, ki temeljijo na tehnoloških inovacijah (tudi podjetja Uber).

⁵⁶ Pravna ureditev in kontekst sta povzeta po poročilu ameriške profesorice prava Miriam A. Cherry, ki je bilo objavljeno v reviji *Comparative Labor Law & Policy Journal* (2021) – in po Najvirt, Polajžar, 2021.

⁵⁷ *Dynamex Operations West, Inc. v. The Superior Court of Los Angeles County*, 416 P.3d 1 (2018).

v kateri je Vrhovno sodišče Kalifornije z odstopom od ustaljene sodne prakse razvilo nov standard za določanje zaposlitvenega statusa delavcev – t.i. »ABC test«.⁵⁸ Čeprav poslovni model podjetja Dynamex (kurirske službe) ni temeljil na spletni platformi (kot to velja za podjetje Uber), pa so posledice te sodbe relevantne za poslovne modele platformne ekonomije, saj je prav pri slednjih na podoben način zamegljen zaposlitveni status.⁵⁹ Učinek novega testa je v tem, da je napram prejšnji ureditvi več oseb, ki opravljajo delo, umeščenih med delavce in ne med samostojne pogodbenike. To je posledica predvsem drugega dela testa (točke B), po katerem bi podjetja, kot je Uber, težko trdila, da pogodbenik ne opravlja dela, ki sodi v glavno poslovno dejavnost podjetja (Uberja), saj Uber ni samo ponudnik storitve informacijske družbe, ampak tudi prevozno podjetje.⁶⁰ Podobno velja za ostale podobne poslovne modele.

V luči odločitve v zadevi *Dynamex* so različne interesne skupine pričele z lobiranjem, da se spremeni zakonska razmejitev med delavci in samostojnimi pogodbeniki. Podjetja platformne ekonomije so želela, da bi nova zakonodaja razrahljala ABC test, ki ga je razvilo sodišče, ali da bi posebej izvzela »delavce« v teh poslovnih modelih iz tega testa. Nasprotno so sindikati lobirali za kodifikacijo ABC testa, ki ga je razvilo Vrhovno sodišče Kalifornije v zadevi *Dynamex*.⁶¹

Leta 2019 je zakonodajno telo Kalifornije sprejelo zakon (»AB-5 bill«),⁶² s katerim je prišlo do kodifikacije zgoraj omenjenega ABC testa. Zakonodajalec je sprejem zakona med drugim utemeljil z nujnostjo odprave prikrajšanja (v smislu celotnega delovnoppravnega varstva), ki so ga utrpeli osebe, ki bi se morale šteti za delavce. Po mnenju Cherry so nekatere branže/poklici (predvsem z visokokvalificiranim kadrom) z uspešnim lobiranjem dosegle izvzem iz nove zakonodaje, tako da je zanje še naprej veljal dosednji *control test*.⁶³ So pa bile izvzete tudi nekatere druge branže/poklici, npr. trgovci, privatni detektivi, ribiči, nepremičninski

⁵⁸ Na kratko se pri ABC testu presoja, A: obstoj osebne odvisnosti delavca (subordinacije); B: če gre za samostojnega pogodbenika – ali slednji opravlja delo, ki je izven običajnega poslovanja sopogodbenika (naročnika); C: ali delavec/pogodbenik te storitve običajno samostojno ponuja na trgu v okviru svojega podjetja ali poklica in so te storitve iste narave, kot delo, ki je bilo izvedeno za sopogodbenika (naročnika) (Cherry, 2021, str. 3-4).

⁵⁹ Ni jasno, ali so posamezniki, ki opravljajo kurirske (Dynamex) ali prevozne (Uber) storitve, zaposleni pri teh dveh podjetjih kot delavci, ali pa gre za samostojne pogodbenike, saj se posamezniki načeloma samostojno odločajo, če in kdaj bodo delale.

⁶⁰ Cherry, 2021, str. 3-4.

⁶¹ Cherry, 2021, str. 4.

⁶² Zakon je vstopil v veljavo 1. januarja 2020.

⁶³ Izvzeti so bili odvnetiki, računovodje, arhitekti, inženirji, zdravniki, kirurgi, naložbeni svetovalci.

posredniki in frizerji. Te izjeme nimajo skupnega imenovalca, ampak jih gre razložiti kot neposreden rezultat lobiranja teh interesnih skupin.⁶⁴

Uber in druga podobna podjetja niso upoštevala spremenjene zakonodaje in niso spremenila zaposlitvenega statusa svojih voznikov. Kljub sproženim tožbam s strani voznikov, Uber poslovnega modela ni spremenil, ampak je začel lobirati za uvedbo hibridne (tretje) zaposlitvene kategorije, ki bi njegovim voznikom priznavala določen del delavskih pravic.⁶⁵

Odlašanje s spremembami je bilo usmerjeno predvsem na novembrske zvezne predsedniške volitve (2020), na katerih bi volivci glasovali tudi o referendumski iniciativi, t.i. »*proposition 22*«. Z referendumsko kampanjo, v katero so platformna podjetja vložila več kot 200 milijonov dolarjev,⁶⁶ so želeli doseči, da se tudi ekonomijo na poziv (*on-demand economy*) izvzame iz ABC testa (s tem, da se tem »pogodbenikom« priznajo določene delavske pravice⁶⁷). Na nasprotni strani so bili sindikati in nekateri delavci, ki pa so za kampanjo skupaj namenili več kot 10 krat manj sredstev.⁶⁸ Volivci so na referendumu *proposition 22* podprli z večino vseh oddanih glasov. Med razlogi za podporo so po mnenju Cherry: uspešna oglaševalska referendumska kampanja, strah volivcev pred odhodom Uberja (in drugih) iz Kalifornije, pred višjimi cenami storitev itd.⁶⁹

Po mnenju Cherry je problematično, da je referendum kot institut neposredne demokracije zasenčila draga referendumska kampanja usmerjena v zagovarjanje interesov korporacij. Dejstvo, da se je z referendumom uspešno poseglo v minimalne pravice delavcev, bi lahko unovčila tudi druga podjetja v prihodnje, ki bi predlagala svoje referendumske iniciative za rahljanje delavske zakonodaje.⁷⁰

⁶⁴ Cherry, 2021, str. 4-5.

⁶⁵ Cherry, 2021, str. 5.

⁶⁶ Cherry navaja, da je šlo za najdražjo referendumsko iniciativo v zgodovini Kalifornije (Cherry, 2021, str. 8).

⁶⁷ Subvencija za zdravstveno zavarovanje, minimalno zagotovljeno plačilo za čas, ko delavci dejansko izvajajo delo (prevoz ipd.), zavarovanje za poškodbe pri delu, povrnitev določenih stroškov v zvezi z vozilom itd.

⁶⁸ Uber je med kampanjo med drugim zagovarjal tezo, da se s tem delavcem daje večja avtonomija in fleksibilnost, saj ne bodo vezani na klasični delovnik »*9am to 5pm*«. Nasprotna stran pa je navajala, da lahko imajo tudi delavci fleksibilno razporeditev delovnega časa, krajši delovni čas ipd.

⁶⁹ Cherry, 2021, str. 6-7.

⁷⁰ Cherry, 2021, str. 7-9.

4.2. Predstavitev filozofskih in socioloških teoretičnih izhodišč

Pri pripravi zakonodaje (v našem primeru posebne regulative za poslovni model podjetja Uber glede zaposlitvenega statusa njegovih voznikov) je treba vzeti v obzir sledeča filozofska, sociološka oziroma nomotehnična izhodišča.

4.2.1. Pomen jasnosti in notranje moralnosti prava

Fuller je predstavnik novejšje naravnopravne paradigme pojmovanja prava.⁷¹ Razvil je t.i. postopkovno naravnopravno teorijo.⁷²

Fuller v svojem delu *Moralnost prava* med drugim predstavi temeljna načela vsakega pravnega sistema (koncept notranje moralnosti prava oziroma pravo lastne morale). Nujnost doslednosti uporabe teh načel je sicer povezano s pravnim področjem in vrsto pravnih pravil, za katera gre. Še posebej pomembno je, da posameznik jasno pozna svoje pravne dolžnosti in je seznanjen s sankcijami, ki ga lahko doletijo (kazensko pravo ipd.).⁷³

Prva desiderata pravnega sistema je splošnost pravnih pravil. Pravila morajo biti neosebna (brez uporabe lastnih imen) in se uporabljati za splošne skupine.⁷⁴ Le stežka lahko govorimo o pravnem sistemu, če se v vsakem primeru odloča povsem na novo.⁷⁵

Naslednja (ena izmed najpomembnejših) sestavin pravnega sistema je zahteva po jasnosti zakonov. Nejasna oziroma notranje neskladna zakonodaja povzroči, da je »pravnost« za osebe nedostopna ali težje dostopna. Kljub temu pa Fuller priznava, da v določenih primerih ne moremo biti bolj natančni, kot nam to dopušča narava predmeta, s katerim se ukvarjamo. Zato je lahko navidezna jasnost bolj škodljiva od poštene odprte nejasnosti. V določenih primerih so pravne posledice odvisne od splošnih meril, npr. v dobri veri ipd.⁷⁶ Poudari pa Fuller, da gre za »resno napako«, kadar zakonodajalec svojega namena ne bi uspel zapisati v jasna pravila, ampak bi to nalogo vedno delegiral sodiščem.

⁷¹ Za več o razvoju naravnopravne paradigme skozi zgodovino glej: Pavčnik, 2007, str. 638–657.

⁷² Kaufmann, 2013, str. 263.

⁷³ Fuller, 2015, str. 168.

⁷⁴ Fuller, 2015, str. 118–119.

⁷⁵ Kaufmann, 2013, str. 262.

⁷⁶ Fuller, 2015, str. 136–138.

Opraviti bi bilo treba analizo okoliščin, v katerih bi lahko izzive državnega urejanja prepustili sodiščem (sodnemu odločanju) brez škodljivih posledic. V teh primerih bi bila velika verjetnost, da bi iz sodne prakse (od primera do primera) »izšla precej jasna merila odločanja«.⁷⁷

Tretja za nas relevantna desiderata je načelo, naj se zakoni ne spreminjajo prepogosto. Podobno kot retroaktivnost lahko tudi prepogosto spreminjanje zakonov povzroči škodo. Dobro je, da so subjekti, na katere se zakon nanaša, opozorjeni na spremembe, ki se pripravljajo (da se lahko prilagodijo na novo pravno stanje).⁷⁸ Če se pravila prehitro spreminjajo, to naslovljencem znatno otežuje ali onemogoča, da ravnajo skladno z njimi.⁷⁹

4.2.2. Izbrana vrednostna, sociološka in nomotehnična izhodišča

Prvič, Igličar navaja, da so vrednote izhodišče za oblikovanje in sprejemanje pravnih norm. Prehod vrednot v pravne akte (zakone) je sicer pogosto odvisen od stanja politične moči v državi. V tej luči je pomembna dobra zakonodajna politika, ki bo izhajala iz kritične analize veljavne pravne ureditve in na tej podlagi oblikovala predloge za bodočo ureditev.⁸⁰ Kečanović in Igličar dodajata, da so v zakonodajnem postopku materialni pravni viri tudi etična načela in moralne norme. V pravne norme preidejo tista moralna načela, ki so utemeljena na notranjih moralnih prepričanjih večine. Vse navedeno (vrednote družbe, etična in moralna načela) zakonodajalec vrednoti z aksiološko metodo in z empiričnim preverjanjem stvarnosti.⁸¹

Drugič, z zakonsko regulativo je povezan obstoj interesov različnih družbenih skupin. Igličar navaja, da v demokratičnem sistemu obstaja pluralizem različnih interesov,⁸² ki jih opredeli kot »izraz potreb in položaja posameznika ali skupine v globalni družbi«.⁸³ Interesi preidejo v pravo preko političnega sistema. V tem okviru interese posameznih družbenih skupin zagovarjajo politične stranke in interesne skupine. V demokratičnem sistemu ima na sprejemanje splošnih

⁷⁷ Fuller, 2015, str. 138-139.

⁷⁸ Fuller, 2015, str. 154-155.

⁷⁹ Kaufmann, 2013, str. 263.

⁸⁰ Igličar, 2011, str. 15-22.

⁸¹ Kečanović, Igličar, 2013.

⁸² Igličar, 2011, str. 31.

⁸³ Igličar, 2011, str. 26.

odločitev vpliv ljudstvo.⁸⁴ Osnovni način delovanja interesnih skupin je lobiranje (vplivanje na odločevalce). Prek aktov odločevalcev želijo uveljaviti svoje posamične interese.⁸⁵ Vpliv interesnih skupin je še posebej močan na področju delovnih razmerij, kjer združenja delavcev (sindikati) in združenja delodajalcev praktično narekujejo splošne parlamentarne odločitve.⁸⁶

Tretjič, V zakonodajnih procesih ima pomembno vlogo javnost, med drugim, z možnostjo referendum. Javnost je sicer zastopana preko predstavniškega telesa (poslancev v parlamentu), referendumskim sprejemanjem/potrjevanjem zakona in javno razpravo v zakonodajnih procesih.⁸⁷ Oblike direktne in participativne demokracije omogočajo javnosti, da vplivajo na vsebino zakonodajnih odločitev.⁸⁸ Možnost neposrednega sodelovanja je (zakonodajni) referendum. Ljudstvo (kot edini izvor oblasti) je v teh primerih tudi neposredni nosilec zakonodajne funkcije. Referendumi so v modernih demokracijah sicer prakticirani izjemoma, imajo pa pomemben vpliv na demokratizacijo prava. Za strokovne odločitve je pogosto primernejše, da jih sprejema izvoljeno zakonodajno telo. Legitimnost referendum je odvisna tudi od volilne udeležbe.⁸⁹

Nazadnje (in najpomembnejše), pri pripravi zakonov je treba upoštevati metodi konkretnega in abstraktnega normiranja ter temeljna načela pravne države. Metoda abstraktnega normiranja v neki množici družbenih odnosov poišče skupne značilnosti pojava in le-te pretvori v zakonsko besedilo (na splošno, abstraktno raven). V ta namen je treba spremljati stanje pomembnih družbenih odnosov (stroko, empirične raziskave, sodno prakso itd.). Ker zakon ne ureja posamičnih pravnih situacij, je kazuistično normiranje v dobrem zakonu izjema. Uporablja se sicer kot navedba taksativno (zaprtega) kroga ali eksemplifikativno (odprtega kroga) primerov, za katere velja splošno pravilo. Za dober pravni sistem

⁸⁴ Igličar, 2011, str. 40.

⁸⁵ Igličar, 2011, str. 81-83; Igličar, Štajnpihler Božič, 2018, str. 257-259.

⁸⁶ Igličar, 2011, str. 87. EU ima na področju delovnega prava nekatere pristojnosti, zato je to področje urejeno s številnimi direktivami (Glej Barnard, 2012). Pomembno je, da se predpisi EU gibljejo v okviru pristojnosti, ki jih ima EU (Grad, 2013). Ni pa enotnega evropskega pristopa k vprašanju razmejitve med delavci in samozaposlenimi za potrebe uporabe nacionalnega prava. Zato tudi so Uberjevi vozniki v določenih državah EU skladno z nacionalno zakonodajo opredeljeni kot delavci, v določenih pa niso.

⁸⁷ Na oblast oziroma sprejemanje zakonov pa pomembno vpliva javno mnenje, ki se načeloma meri kvantitativno. Pomembno vlogo pri oblikovanju in ugotavljanju javnega mnenja igrajo tudi množični mediji. Igličar, 2011, str. 75-77.

⁸⁸ Igličar, Štajnpihler Božič, 2018, str. 322.

⁸⁹ Igličar, 2011, str. 308-312.

pa predstavljajo motnjo t.i. individualnimi zakoni, ki so sprejeti le za posamične primere, stanja ali subjekte.⁹⁰ Nadalje Grad navaja, da morajo biti oblikovana pravila vsebinsko jasna in nedvoumna oziroma zadostiti načelu pravne države. Z vidika posameznika takšni predpisi prinašajo pravno varnost, predvidljivost, enakost pred zakonom itd.⁹¹

4.3. Aplikacija predstavljenih teoretičnih izhodišč na obravnavan problem

Prvič, vprašanje tehtanja vrednot v zakonodajnem procesu je v predmetnem primeru vidno v trku varstva šibkejših pogodbenikov na eni strani in pogodbene svobode, avtonomnosti, fleksibilnosti, neodvisnosti ipd. na drugi strani. Pri tem je treba vzeti v obzir specifičnost ekonomsko-druženega konteksta ZDA, ki kot družba daje večjo težo svobodnemu trgu z manjšo mero državne intervencije (neoliberalna paradigma). Sodna in zakonodajna veja oblasti sta v predmetnem primeru stopili na stran šibkejših pogodbenih strank. Ljudstvo pa se je (zaradi različnih razlogov) odločilo dati prednost vrednoti pogodbene svobode in varstvu večje neodvisnosti/avtonomije obeh pogodbenih strank. Menimo, da bi rezultat tehtanja teh vrednot v Evropskem prostoru lahko bil drugačen, saj sta politika in družba bolj naklonjena širšemu zakonskemu varstvu šibkejših pogodbenih strank oziroma modelu socialno-tržnega gospodarstva.

Drugič, poskus regulacije nazorno pokaže pomen lobiranja različnih družbenih skupin na sprejem zakonodaje. Pri tem se je v konkretnem primeru pokazal šibkejši položaj sindikalnega gibanja napram združenjem delodajalcev različnih branž, poklicev in tehnoloških podjetij (kar je značilno za ZDA, pa tudi številne druge države).

Tretjič, obravnavani primer ponazori vpliv javnosti na končno vsebino zakonov, saj je ljudstvo o predlogu specialne zakonske ureditve odločalo na referendumu. Kljub temu pa je treba opozoriti na problematiko tovrstnega zakonskega urejanja. V konkretnem primeru so problematizirana draga volilna kampanja,

⁹⁰ Igličar, 2011, str. 135-137. Naj omenimo, da je anglosaški svet (v nasprotju s kontinentalnim) bolj sledil ideji Johna Stuarta Milla, po kateri naj zakon le izjemoma posega v družbene odnose. Slednje naj gospodarstvo in posamezniki urejajo sami z avtonomnimi pravili (Kečanović, Igličar, 2013).

⁹¹ Grad, 2013, str. 231-239.

vpliv oglaševanja (200 milijonski vložek platformnih podjetij v kampanjo). in vprašanje ali je institut referendum primeren za zakone, ki znižujejo minimalne pravice oseb, ki opravljajo delo. Za volivce je v teh primerih lahko odločilno tudi sporočilo podjetij, da bodo cene storitev zdaj višje, ali da bodo zapustili trg (s tem bo v očeh volivcev nuja po varstvu šibkejših delavcev izgubila na pomenu).

Četrtrič, primer odpira vprašanja ravnovesja med abstraktnim in kazuističnim normiranjem. V konkretnem primeru sta Vrhovno sodišče in zakonodajalec oblikovala splošni standard (*ABC test*), ki je veljal za vse delavce (razen izvetih). Prav številne izjeme (čeprav utemeljene na drugih podlagah) so morda tlakovale pot k še eni izjemi, ki velja za podjetja platformne ekonomije. Ali je sprejem *proposition 22* doprinesel k pravni varnosti vseh udeleženih in zmanjšal število sodnih sporov, pa bo pokazal čas.

Nazadnje je treba pri pristopu k predmetni problematiki slediti temeljnim izhodiščem Fullerjeve naravnopravne filozofije (desideratam). Po eni strani je določanje zaposlitvenega statusa na podlagi splošnih konceptov skladno z zahtevo po splošnosti pravnih pravil. Sprejem posebnega zakona npr. *lex Uber* ali *lex platform economy* bi lahko predstavljal prekomerno regulacijo usmerjeno v konkretne primere. Po drugi strani pa se pojavijo težave pri zahtevi po jasnosti pravnih pravil. Ne samo v Združenemu kraljestvu in ZDA, ampak tudi drugod se soočajo s problematiko, da niti delavcem, niti ponudnikom novih poslovnih modelov, niti državnim regulatorjem ni jasno, ali so osebe, ki v teh modelih opravljajo delo, delavci ali samostojni pogodbeniki. Te nejasnosti bi upravičevale specialno zakonsko ureditev, ki bi razrešila te dileme, kajti vprašanje je, ali se bodo skozi sodno prakso oblikovala jasna merila za presojo, kateri platformni delavec je dejansko delavec.

5. SKLEP

V prispevku smo analizirali določene vidike pravne, filozofske in sociološke problematike sodnega določanja oziroma zakonske regulacije (nejasnega) zaposlitvenega statusa Uberjevih voznikov – v luči sodnega in zakonodajnega primera iz Združenega kraljestva ter ZDA. Pri tem ugotavljamo, da oba pristopa (zakonska regulacija ali prepustitev odločanja sodiščem) prinašata določene nevarnosti, ki ju mora pri pristopu k regulaciji platformne ekonomije država upoštevati. Iz pravno-filozofskega vidika jezikovna in vsebinska odprtost

relevantnih pojmov, ki opisujejo elemente delovnega razmerja – predvsem koncept osebne odvisnosti (subordinacije) – pomeni, da sodnike v konkretnih primerih lahko pri odločanju vodijo pravna načela in diskrecijska presoja. Tudi posebna zakonska regulacija (npr. *lex Uber*) se kaže kot pravno-filozofsko in nomotehnično (sociološko) potencialno problematična (vpliv interesnih skupin, nevarnost pretiranega in prepogostega kazuističnega normiranja itd.). Kljub temu pa zaključujemo, da morajo tako zakonodajalci kot sodniki pri reševanju problematike zaposlitvenega statusa platformnih delavcev (npr. Uberjevih voznikov) izhajati iz temeljnih vrednot in načel delovnega prava ter tako imeti v mislih, da je treba (v luči novih vzorcev dela v okviru platformne ekonomije) tudi koncept subordinacije razlagati ustrezno prilagojeno. Pri reševanju te problematike naj nas tako vodi osnovna ideja, da je dodatno delovnopravno varstvo treba zagotoviti tistim pogodbenikom, ki to varstvo potrebujejo.

LITERATURA

- Barnard, C., EU employment law, Oxford : Oxford University Press, 2013.
- Cherry, M. A., Proposition 22: A Vote on Gig Worker Status in California, Comparative Labor Law & Policy Journal, Dispatch No. 31, 2021.
- Dworkin, R., Taking rights seriously, v: Freeman, M. D. A., Lloyd's introduction to jurisprudence, London : Sweet & Maxwell, 2008.
- Dworkin, R., Law as Interpretation, v: Freeman, M. D. A., Lloyd's introduction to jurisprudence, London : Sweet & Maxwell, 2008.
- *Dynamex Operations West, Inc. v. The Superior Court of Los Angeles County*, 416 P.3d 1 (2018).
- *Employment Rights Act* 1996, c 18.
- Fuller, L., Moralnost prava, v: Novak, A. (ur.), Ljubljana : IUS Software, GV Založba, 2015.
- Grad, F., Nomotehnika, pravna država in politika, Pravni letopis, let. 6, 2013.
- Hart, H. L. A., Dve razpravi o pravu in morali, v: Novak, A. (ur.), Ljubljana : Lexpera, GV založba, 2018.
- Hojnik, J., Sodelovalno gospodarstvo in delitvena ekonomija: pojmi in potreba po evropskem pristopu, Podjetje in delo, št. 6-7/2018.
- Igličar, A., Zakonodajna dejavnost : viri, nomotehnika in zakonodajni postopek, Ljubljana : GV založba, 2011.
- Igličar, A., Štajnpihler Božič, T., Pogledi sociologije prava, Ljubljana : Lexpera, GV založba, 2020.
- Kaufmann, A., Uvod v filozofijo prava, Ljubljana : GV založba, 2013.
- Kečanovič, B., Igličar, A., Nomotehnika kot ovira zlorabam v pravodajnih postopkih, Pravni letopis, let. 6, 2013.
- Kresal B., Senčur Peček D., Definicija delovnega razmerja (4. člen), v: Zakon o delovnih

- razmerjih (ZDR-1): s komentarjem 2., posodobljena in dopolnjena izdaja, N. Belopavlovič, B. Kresal, K. Kresal Šoltes, D. Senčur Peček (ur.), Lexpera GV založba, Ljubljana 2019.
- Lampe R., *Pravo človekovih pravic, Sistem človekovih pravic v mednarodnem, evropskem in ustavnem pravu*, Uradni list RS, Ljubljana 2010.
 - Najvirt N. in Polajžar A., *Dileme zaposlitvenega statusa „delavcev“ v platformni ekonomiji: primer zakonske regulacije in uspeh platformnih podjetij na referendumu v Kaliforniji*, Pravna praksa, št. 20, 2021, str. 8-10.
 - Pavčnik, M., *Teorija prava : prispevek k razumevanju prava*, Ljubljana : GV založba, 2007.
 - Polajžar, A., *Zaposlitveni status „Uberjevih voznikov“ - smo kaj bližje rešitvi?*, Pravna praksa, št. 11, 2021, str. 14-16.
 - Rajgelj, B., *Pravni vidiki prekarizacije trga dela, v: (NE)DOSTOJNO DELO Prekarizacija standardnega in nestandardnega zaposlovanja v Sloveniji*, M. Stanojevič, S. Furlan (ur.), Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2018.
 - Tičar, L., *Primerno in učinkovito delovnopravno varstvo : izziv za sedanjost in prihodnost*, Ljubljana : Litteralis, 2020.
 - *Uber BV in drugi proti Aslam in drugi*, št. [2021] UKSC 5, z dne 19. februarja 2021 (pritožba na sodbo št. [2018] EWCA Civ 2748).
 - Varanelli, L., *Pogodbeno pravo. 1, Temeljna načela in subjekti pogodbenega razmerja*, Ljubljana : IUS Software, GV založba, 2014.
 - Vodovnik, Z., Tičar, L., *Osnove delovnega in socialnega prava, 2., spremenjena in dopolnjena izdaja*, Ljubljana : Lexpera, GV založba, 2016.
 - *Zakon o delovnih razmerjih*, Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F, 52/16, 15/17 – odl. US, 22/19 – ZPosS, 81/19, 203/20 – ZIUPOPĐVE, 119/21 – ZČmIS-A, 202/21 – odl. US, 15/22 – ZUPŠ-1.

The Issue of Judicial Determination and Legal Regulation of the Employment Status of Uber Drivers: Legal, Philosophical, and Sociological Aspects

Aljoša Polajžar*

Summary

In this paper, we analyse certain aspects of the legal, philosophical and sociological issues of judicial determination or legislative regulation of the (unclear) employment status of Uber drivers – in the light of judicial and legislative examples from the UK and the USA. Uber is part of the new business models of the so-called “collaborative economy”, “sharing economy”, “on-demand economy”, “gig economy” or the “platform economy”. It is the existence of personal dependence (subordination) as a fundamental element of the employment relationship in the platform economy that raises most questions, since new business models generally allow users to decide for themselves if, when or where they work. The boundaries of personal dependence (and thus labour law) are becoming increasingly blurred.

An important case law is the UK Supreme Court case of *Uber BV and others v Aslam and others*. The Court first points out that in the present case, the drivers had a significant degree of autonomy and independence. In particular in light of the fact that they were free to decide when, how much and where to work. Nevertheless, the fact that an individual is completely free to choose whether or not to work (and therefore has no obligations to the contractor when not working) does not mean that he cannot be considered to be a worker at the time he works. Consequently, in this case, the Court also found that an employment relationship existed between Uber and the drivers - and this despite the fact that the Uber drivers were free to choose if, when and where to work. Moreover, certain countries have chosen to regulate this status through specific legal rules. One possibility is to establish a (irrebuttable or rebuttable) legal presumption as to the employment status of these persons (workers or self-employed). In this light, we examined an example from the US (California) where, following judicial,

* Aljoša Polajžar, Master of Law, young researcher, Assistant and PhD Student at the Faculty of Law, University of Maribor
aljosa.polajzar@um.si

legislative and, most recently, referendum developments on this legal issue, it has been held that persons performing work in the new business models of the platform economy are not workers, but rather a special category of independent contractors with certain additional rights.

We conclude that both approaches (statutory regulation and judicial determination) carry certain problems that the state must take into account when approaching the regulation of the platform economy. From a legal-philosophical point of view, the linguistic and substantive openness of the relevant concepts describing the elements of the employment relationship – in particular the concept of personal dependence (subordination) – means that judges in specific cases may be guided in their decision-making by legal principles and discretionary judgement. Even specific statutory regulation (e.g., *lex Uber*) appears to be potentially problematic from a legal-philosophical and nomotechnical (sociological) point of view (influence of interest groups, risk of excessive and too frequent casuistic norming, etc.). Nevertheless, we conclude that both legislators and judges should – when addressing the problem of employment status of platform workers – base their decisions on the fundamental values and principles of labour law, and therefore bear in mind that (in the light of the new patterns of work in the platform economy) the concept of subordination should be interpreted in an adapted manner.